

Tocqueville deel 1

Theo Meereboer
&
Petra Bolhuis

Maieutiek 2016 college-4

Inleiding

- Tocqueville zelf is niet religieus
- Zijn visie op democratie is vooral gebaseerd op het idee van eigenbelang en heeft daarmee ook volgens hemzelf een direct relatie met welvaartsverwerving en materialisme.
- Hij ziet religie als belangrijke component van democratie
  - Richting gevend aan het eigenbelang.
  - Remmen van het nastreven van welvaart en materialisme.

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Religie

- De religie was een bijzonder aspect van het begin van de Amerikaanse geschiedenis vanaf de intocht van de Europeanen.
- Pilgrim Fathers wilden een nieuw paradijselijk oord stichten, zij zagen dit als een goddelijke opdracht.
- Toch ontstaat er een staat met een grote scheiding tussen religie en politiek, waarbij tot op de dag van vandaag religie wel heel bepalend is.

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Superioriteit in commercie

- “Ik denk dat men de oorzaken van deze superioriteit tevergeefs zal zoeken in materiële voordelen; zij heeft te maken met zuiver intellectuele en morele kwaliteiten.”(426)
- Geen arbeidsdeling
- Geen vaste baan
- Geen stand op te houden
- Wisseling van fortuin is normaal
- Voorspelt toekomstige strijd van wereldmachten Amerika en Rusland (438)

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

De unie en het succes

- “Naarmate het federale staatsbestel zijn macht meer bevestigde, hernam Amerika zijn plaats tussen de naties, herleefde de vrede aan de grenzen en steeg het vertrouwen; de verwarring werd gevolgd door orde waardoor de individuele nijverheid in staat werd gesteld haar natuurlijke loop te volgen en zich in vrijheid te ontwikkelen.
- Juist door deze welvaart begon men de achterliggende oorzaak ervan uit het oog te verliezen; nu het gevaar was geweken, vonden de Amerikanen in zichzelf niet meer de energie en het patriotisme die hadden geholpen het te bezweren. Verlost van de vrees die hen in haar greep hield, gingen zij over tot de orde van de dag en gaven zij zich zonder weerstand over aan hun alledaagse neigingen. Vanaf het moment waarop een sterk staatsbestel niet meer nodig leek, begon men te denken dat het hinderlijk was” (412)
- Tot de crisis waarna de New Deal tot stand kwam.

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Hoe de wetgeving in het persoonlijke geweten doordringt

- Er is niets wat eigenaardiger en tegelijk leerzamer is dan de wetgeving uit die tijd; vooral daar vindt men de oplossing voor het grote sociale raadsel dat de Verenigde Staten tegenwoordig voor de wereld vormen.
- Van die geschriften noemen wij in het bijzonder, als een van de meest karakteristieke, het wetboek dat het kleine Connecticut zich in 1650 verschaftte. De wetgevers hebben zich in dit wetboek van strafrecht vooral beziggehouden met het handhaven van de morele orde en de goede zeden in de samenleving; daarmee dringen zij onophoudelijk door in de sfeer van het geweten, en er zijn bijna geen zonden die zij niet aan de afkeuring van de magistraat weten te onderwerpen. (54)

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Strengheid en vrijheid

- De vrijheid om zelf wetten te maken is groot.
- De vrijheid wordt echter ingeperkt in die zin dat de stem van degenen die niet de meerderheid zijn nauwelijks gehoord wordt. (zie o.a. blz. 57)
- Maar diezelfde religie leidt ook tot verlichting door bijvoorbeeld scholing te verplichten. (blz. 58)
- Dit i.t.t. Europa waar de wetenschappelijke vrijheid en de scholing vaak tegen de religieuze machten in verworven werd.

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Religie als bron, maar los van politiek

- Zo is, in de wereld van de moraal, alles keurig ingedeeld, geregeld, voorzien, tevoren besloten. In de politieke wereld is alles in beroering, wordt alles betwist, is alles onzeker; in de ene, passieve gehoorzaamheid, zij het vrijwillig; in de andere, onafhankelijkheid, minachting voor ervaring en afgunst jegens elk gezag.
- Zonder elkaar ook maar in het minst te benadelen, gaan deze twee ogenschijnlijk zo verschillende tendensen hand in hand en lijken zij elkaar wederzijds te ondersteunen.
- De religie ziet in de burgerlijke vrijheid een nobele uitoefening van de menselijke vermogens; in de politieke wereld, een terrein dat de Schepper heeft overgelaten aan de inspanningen van de geest. Vrij en machtig in haar sfeer, tevreden met de plaats die haar is voorbehouden, weet zij dat haar heerschappij des te standvastiger is omdat zij slechts op eigen kracht regeert en zonder hulp over de harten heerst.
- De vrijheid ziet in de religie haar metgezel in haar strijd en haar triomfen, de wieg van haar kindertijd, de goddelijk bron van haar rechten. Zij beschouwt de religie als de behoudster van de zeden; de zeden als de waarborg van de wetten en het onderpand van haar eigen duurzaamheid. (60)

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Zelfcensuur van de meerderheid

- Als Amerika nog geen grote schrijvers heeft gehad, hoeven we de oorzaak daarvan nergens anders te zoeken: er is geen literair genie zonder geestelijke vrijheid, en er is geen geestelijke vrijheid in Amerika.
- De Inquisitie heeft nooit kunnen verhinderen dat er in Spanje boeken circuleerden die strijdig waren met de religie van het grootste aantal. De heerschappij van de meerderheid doet het beter in de Verenigde Staten: zij heeft zelfs de gedachte aan zulke publicaties afgeschaft. Men ontmoet ongelovigen in Amerika, maar het ongelooft vindt er om zo te zeggen geen spreekbuis.
- Men ziet staten die trachten de zeden te beschermen door de auteurs van aanstootgevende boeken te veroordelen. In de Verenigde Staten veroordeelt men niemand voor dit soort werken, maar niemand is geneigd ze te schrijven.

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Hoe anders katholiek dan Frankrijk

- Het grootste deel van het Engelse Amerika werd bevolkt door mensen die, na zich aan het gezag van de paus te hebben onttrokken, geen enkele hogere religieuze macht meer wensten te aanvaarden. (311)
- Kath. Arm en in de minderheid en tonen zich, wellicht onbewust, voorstander van politieke doctrines die zij misschien niet zo enthousiast tot de hunne hadden gemaakt als zij rijk en dominant waren geweest. (313)
- Ene kant dogma's waaraan zij zich onderwerpen anderzijds de politieke waarheid waarvan zij denken dat God die heeft overgelaten aan het vrije onderzoek van de mens. (313)

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Amerikaanse religie is los van politieke macht (322-325)

- "Zij hebben beseft dat ze zouden moeten afzien van religieuze invloed als ze politieke macht wilden verwerven, en ze hebben ervoor gekozen de steun van de macht te verliezen in plaats van de wisselingen van hun lot te delen.
- In Amerika is de religie wellicht minder machtig dan zij in bepaalde tijden en bij bepaalde volkeren is geweest, maar haar invloed is duurzamer. Zij heeft zich beperkt tot haar eigen krachten waaraan niemand kan tornen; zij treedt slechts in één kring op, maar doortrekt die volledig en domineert er zonder moeite.
- In Europa heeft het christendom toegestaan dat men het nauw verbindt met de aardse machten. Vandaag zijn die machten in verval en wordt het christendom als het ware bedolven onder hun puin. Het is een levende die men aan doden heeft willen hechten: verbreek de banden die hem tegenhouden en hij richt zich weer op."

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Religie en politiek

- Terwijl de Europeaan aan zijn huiselijke smart probeert te ontsnappen door de samenleving in beroering te brengen, put de Amerikaan uit zijn huisgezin de liefde voor orde die hij vervolgens overdraagt op de staatszaken. (316)
- Christendom (in de breedste zin van het woord) maakt betrouwbaar (317)
- Tocq.'s bezorgdheid; "En wat moet men doen met een volk dat meester over zichzelf is, als het niet aan God is onderworpen?" (318)

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Geëxalteerde sektes (570)

- “Men zegt dat de woestijnen van Egypte bevolkt werden dankzij de vervolgingen van de keizers en de folteringen van het circus, maar ik denk dat de oorzaak eerder moet worden gezocht in de geneugten van Rome en de epicurische filosofie van Griekenland.
- Als het sociale bestel, de omstandigheden en de wetten de Amerikaan niet zo strak gericht hielden op het zoeken naar welstand, mag worden aangenomen dat hij, in zijn omgang met immateriële zaken, meer terughoudendheid en meer ervaring aan de dag zou leggen en zich zonder moeite zou matigen. Maar hij voelt zich gevangen binnen grenzen waarbuiten men hem niet lijkt te willen laten gaan. Zodra hij buiten deze limieten treedt, weet hij niet waar hij zich moet positioneren en overschrijdt hij onophoudelijk de grenzen van het gezond verstand.
- Bombastisch leiderschap koppelt T aan de gerichtheid op het eigenbelang en hoe lastig het dan is om aandacht te trekken. (5151)

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Welvaart en religie

- Maar Amerikaanse predikanten komen voortdurend terug naar de aarde en kunnen hun blik er maar met grote moeite van afwenden. Om hun toehoorders beter te bereiken, laten zij hun elke dag zien hoe religieuze overtuigingen de vrijheid en de openbare orde begunstigen, en als men hen beluistert, valt het dikwijls moeilijk uit te maken of het hoofddoel van de religie nu gelegen is in het zich verschaffen van het eeuwige geluk in de andere wereld of van de welstand in deze.

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Welbegrepen eigenbelang en religie

- “Religies leiden tot de algemene gewoonte zich te gedragen met het oog op de toekomst. Daarmee zijn zij niet minder nuttig voor het geluk in deze wereld dan voor de gelukzaligheid in de andere. Dat is een van hun belangrijkste politieke aspecten.
- Maar naarmate de verlichting van het geloof vermindert, wordt het blikveld van de mensen enger en lijkt het wel alsof het doel van hun handelen dagelijks dichterbij komt.”(585)

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Zeden voor het volk

- In een brief van 1 februari 1837 vergelijkt Tocqueville de rol van de geïnstitutionaliseerde religie met de victoriaanse seksuele moraal. Sterke geesten breken er (ten goede of ten kwade) moeiteloos doorheen, maar voor de zwakken en het gewone volk is het een barrière die hen tegen zichzelf beschermt. (bron :Tocqueville profheet van de moderne democratie blz. 246)

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Over de Islam

- “Turkse volken hebben nooit deelgenomen aan staatszaken; toch hebben zij geweldige ondernemingen tot stand gebracht, zolang zij de veroveringen van de sultans als de zegetocht van de religie van Mohammed zagen.”(...)Men zal nooit, wat men ook doet, een werkelijke kracht bij mensen vinden die niet gelegen is in de vrije overeenstemming van hun wil. Welnu, in deze wereld kan alleen het patriottisme of de religie alle burgers tegelijk naar eenzelfde doel doen opmarcheren.”

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4

Vershil Islam- Christendom

- “Mohammed heeft niet alleen religieuze doctrines, maar ook politieke maximes, civiele wetten en strafwetten, en wetenschappelijke theorieën uit de hemel doen afdalen en in de Koran vastgelegd. Het Evangelie spreekt daarentegen alleen over de algemene betrekkingen tussen de mens en God en tussen de mensen onderling. Daarbuiten leert het niets en dwingt het tot geen enkel geloof. Dit alleen al, nog afgezien van ontelbare andere redenen, is voldoende om aan te tonen dat eerstgenoemde godsdienst niet lang zal kunnen domineren in tijden van verlichting en democratie, terwijl de tweede voorbestemd is om in deze tijden net als in alle andere te heersen.”(463)

Maieutiek 2016 Tocqueville college-4